

OĞUZ ATAY • Korkuyu Beklerken

May Yayınları, 1975 (1 baskı)

İletişim Yayınları 53 • Oğuz Atay Bütün Eserleri Dizisi 4

ISBN-13: 978-975-470-158-6

© 1984 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-46. BASKI 1984-2016, İstanbul

47. BASKI 2017, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç

KAPAK FOTOĞRAFI Ara Güler

UYGULAMA Hasan Deniz

DÜZELTİ Bahar Siber, Ayla Karadağ

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OĞUZ ATAY

Korkuyu Beklerken

HIKÁYELER

May Yayınları tarafından 1975 yılında yayımlanan ilk baskısı
ve Oğuz Atay'ın daktilo nüshaları esas alınarak yayına
hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
beyaz mantolu adam	11
unutulan	27
korkuyu beklerken	35
bir mektup	99
ne evet ne hayır	123
tahta at	141
babama mektup	171
demiryolu hikâyecileri - bir rüya	185

ÖNSÖZ

Oğuz Atay'ın yapıtı deyince, ayrı ayrı romanları, öyküleri ve oyunlarından önce kişileri canlanıyor gözümün önünde. *Tutunamayanlar*'ın Selim Işık'ından *Oyunlarla Yaşayanlar*'ın Coşkun Ermiş'ine dek... Negatif kişiler topluluğu: kendi sorunlarını çözememiş ve topluma kendini kabul ettirememiş aydınlar, toplumun acımasızca dışladığı lümpenler, çaresizlik içinde intihara, cinayete süreklenenler, delirmenin sınırlarında dolaşanlar. Alışılanın tersine marjinal insanlardır bunlar, olumsuz kahramanlardır.

Elbette bu kişiler kahramanı oldukları anlatılarda birer öge. Ama öylesine ön plandalar ki her roman bir kişinin romanı, her öykü bir kişinin öyküsü. Oğuz Atay durum ya da olaydan çok kişilerin anlatıcısı. Dahası, bu kişilerin başına gelenlerden çok ruhsal serüvenlerinin anlatıcısı. Yine alışılanın tersine.

Marjinal ve olumsuz kişilere, bu kişilerin de ruhlarına yönelen anlatıların geniş okur kitlesine vereceği ne var? diye sorulabilir bu aşamada. Nitekim, Oğuz Atay'ın yapıtlarına bu soruyu suçlayıcı biçimde yöneltenler olmuştur. Ne var ki, bu marjinal kişilerin ruhları kat kat açıldıkça onları üreten çevre, kültür, toplum ortaya çıkmaktadır. Toplum kişiye içkindir, o kişi atipik olsa bile.

Oğuz Atay'ın anlattığı türden kişilere yazın dünyası yabancı değil elbette. Coşumcu yapıtlarda, 19. yüzyıl Rus yazınında, varoluşçulukta, Kafka'nın yazdıklarında, giderek 1955-65 Türk yazınında var bu tipler. Toplumuyla uyum sağlayamayan, başkaldıran ve yenilen kahramanlar, acımasız yaşam oyununu yitiren küçük insanlar. Bu kişilerin öyküleri trajiktir, dramatiktir. Bu tür kişiler giderek kitle kültürüne mal olmuşlardır. Melodramlar onlarla beslenmişlerdir.

Oğuz Atay, toplumla uyuşamayan birey tipinin istenmediği bir dönemde geldi yazın dünyamıza. Tepkilere karşın yerleşti. Gelirken önemli bir özgünlüğü de getirdi yukarıda kabaca andığım geleneğin hiç değilse Türkiye'deki uzantısına: ironi.

Oğuz Atay'ın kişileri ne isyancı ne de kurban olarak yüceltilirler. Tersine, ruhları delici ve aynı derecede alaycı bir bakışla açılır, yanlışlıkları, hataları, suçları sergilenir. Ama bu olumsuzluklar yalnızca bireylerin değil toplumun da olumsuzluklarıdır. Ironi bireyi ve bireye içkin toplumu hedef almaktadır.

Korkuyu Beklerken kitabı Oğuz Atay'ın dünyasını yeterince tanıtan sekiz nefis öyküden oluşuyor. Oğuz Atay'ın öyküleri romanlarından hiç de daha az değerli değil. Yazar kısa öykü sanatını da ustalıklı beceriyor. Bir solukta okunmayı ve vurucu olmayı biliyor. Yaşamda dikiş tutturamayan sekiz kişinin, dikiş tutturamayan yaşamın öyküleri bunlar.

"Kalabalık bir topluluk içindeydi. Başarısızdı." tümceleriyile başlıyor "Beyaz Mantolu Adam" öyküsü. Yalnızlık ve başarısızlık ortak yazgısıdır öykü kahramanlarının. Bu kişiler aydın olsalar da olmasalar da "genellikle belirsiz bir isyan halinde"dirler. Çevrenin onlara tahmil ettiği koşulları kabul etmemekte direnmekte, ama ne yapacaklarını bilememektedirler. Bilmeleri için gerekli bilgi ve algılaşma gereçlerinden, daha önemlisi toplumsal ortamdan yoksundurlar. Örneğin, kahramanlardan biri "kendini ifade", "eşya ile münasebetini tayin", "kainattaki yerini tespit"te zorluk çekmektedir. Ancak, böylesine zorlu bir sorunla karşılaşmasının nedeni bu tür soru-

ları sorabilmiş olmasıdır. Aymazlık, kayıtsızlık içinde yaşamaktansa kendi kendini sigaya çekecek yürekliliği gösterebilmiş olmasıdır. Gel gelelim, ne kendisi ne de çevresi bu sorulara yanıt bulabilecek gelişmişlik ya da yetişmişlik düzeyine erişmiştir. Kahramanlar bir bakıma ait oldukları toplumların hatalarının, yanlışlıklarının cisimleşmeleridirler. Kahramanların kişilikleri toplumdan kopuk olarak sunulmamaktadır. Tersine, toplumun kendi kendisiyle yüzleştiği alanlar olmaktadır.

Çaresizlik kahramanları yıkıcı, yadsıyıcı olmaya iter. “Devam ettim içmeye, kendimi mahvetmeye. Dumanlı gözlerle, eriyip gidişimi seyrettim. Bütün düzenleri yıkacaktım, onlara gösterecektim... serserinin biri olacaktım.” Yaşanan süreç özyıkımdır. Ancak hedef çevredir.

Çaresizlik kendi kendini aşamamanın, durumunu değiştirememenin çaresizliğidir. Oğuz Atay’ın yazdıklarında okura yönelik iletler (mesajlar) araniyorsa, biri bu noktada bulunabilir: kendi kendimizi aşmak, bunun için de kendi kendimizle hesaplaşmakla işe başlamak zorundayız. Elbette, Oğuz Atay’ın bize anımsattığı çok güçlü bir aracı kullanarak: ironi.

“Korkuyu Beklerken” öyküsünün kahramanı “kendi kendisiyle alay etmeyi” bilmekle övünmektedir. Oğuz Atay’ın kişilerinin başlıca erdemlerinden biri işte! Özeleştiriyi aşan bir edimi: özalayayı gerçekleştirebiliyorlar. Kahramanların söz konusu niteliği Atay’ın anlatımının temel özelliklerinden olan ironi ile örtüşmektedir.

Kendi kendini eleştirmek, alay konusu yapmak yıllarca fazla cidiye almadığımız eylemler olarak kaldı. Ama toplumsal gelişme bu eylemleri ister istemez gündeme getirdi. 1970’lerde Oğuz Atay’ın bugünkü denli benimsenerek okunması güçlü. Okur kitlesi belli nedenlerle daha çok toplumsal gerçekçi kuramın etkisi altındaydı. Birer, ruh gibi kavramlar küçümsenirdi. Anlatımda Oğuz Atay’ın yaptığı gibi alegoriler, metaforlar kullanmak, düşsel dünyalar kurmak biçimcilik diye suçlanırdı. Bunun içindir ki, Oğuz Atay’ın öykülerinde yer yer okura taş atılır, okur suçlanır.

Durum değişti gibi. *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı "acıklı güldürü" sahneleniyor, Oğuz Atay'ın kitapları ikinci kez basılıyor. Kendi kendimizi gözden geçirme dönemi şimdi. Oğuz Atay'ı okumanın tam zamanı.

Önsöz'ün amaçlarından biri de okur ile kitap arasına fazla girmeden, okurda kitaba karşı heves ve merak uyandırabilmektir. Bunu yapmaya çalıştım.

Elinizdeki kitap "Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin acaba?" sorusuyla bitmektedir.

"Buradayım!" yanıtını verenlerin çoğalması dileğiyle...

OğUZ DEMİRALP
Ocak 1987

Beyaz mantolu adam

KALABALIK bir topluluk içindeydi. Başarısızdı. Parası yoktu. Dileniyordu. Caminin önündeydi. Büyük bir camiydi bu. Minareleri, kubbeleri, kemerleri ve parmaklıklı pencereleri filân hepsi tamamdı. Özellikle avlusu: dilenenler için en önemli yer. Bir kenarda duruyordu. Hiçbir hüner göstermediği için ya da acındırıcı bir garipliği olmadığı için ya da kendisini çevreden ayırıp başarısızlığına üzülecek kadar düşünemediği için dilenirken de başarısızdı. Küçük kaplar içinde mısır satmadığı için, çocuklarla ve kuşlarla birlikte, başkaları adına sevap işleyemezdi; ayrıca, ne kırmızı cüppeli bir müneccime benzeyen ihtiyar gibi tekerlekli ve meşin duvarlı ve öyle tatilinde ön duvarı bir kepenk olup sahibini kapatıveren kulübede yaşıyordu, ne de şişman kötürüm gibi nazar boncuklarını ve tespihlerini ve çakmak

taşlarını artık satamadığı anda gaz pedalına basıp motosikletli tezgâhıyla oradan hemen uzaklaşabilirdi. Sermayesi ve görünür bir sakatlığı yoktu. Belki, yoldan geçen birini durdurup, hastaneden yeni çıktığını ve hemşerisi inşaat çavusuna gidecek parası olmadığını söyleyerek köylü taklidi yapabiliyordu; fakat, konuşmadığı için, bu bakımdan da başarı kazanması oldukça güçtü. Caminin duvarına yaslanmaktan başka ilgi çekici bir eylemde bulunmuyordu. Hatta henüz avcunu açma teşebbüsüne bile geçmemişti. Bununla birlikte, güvercinlerin ve mısır kaplarının ve caminin eğimli bir duvar çıkıntısına dizilen cinsel ve dinsel kitapların ve halkı bazı toplumsal kötülöklere karşı uyarıcı ve ağaç gövdelerine sarılan gazetelerin ve makbuz mukabili iyilik işleriyle uğraşanların yoğunlaştığı sırada, onu sakat sanan başörtülü ve çarşafli kuru bir kadın, bu gönülsüz dilencinin avcunu çevirerek içine biraz para koydu. Belki de o sırada oldukça yüksekte duran güneş yüzünden gözlerini kırıştırdığı için paraya bakmadı; belki de gözü, caminin iç avlusunda oynayan çocuklara takıldığı için avcunu kapamayı unuttu. Bütün bunlar, günün ilk hayırseveri biraz uzaklaştıktan sonra olmuştu. Kadın onun yüzüne bakarken, bilek ya da bilmeyerek hiç oynatmamıştı gözbebeklerini. Bu yüzden ilk müşterisi onu kör sanmıştı. Avcuna düşen başka bir paranın sesiyle kendine gelir gibi oldu: Kendisi gibi elbisesi yırtık, sakalı uzamış bir adam gördü başını kaldırmıca. Sonra, eski bir halıdan yapılmış torbasını sinirli hareketlerle karıştırarak bozuk para çantasını arayan genç kız çıktı karşısına; büyük bir para elini ağırlaştırdı, öteki bütün paraları kapadı.

Kucağındaki kundak çocuğuyla karanlık bir kadın çömeldi yanına. Bir süre, iki leke gibi, duvara dayalı durdular. Sonra, açık leke avlunun ortasına doğru yürüdü. Kırmızı küppeli ihtiyarın kulübesinden bir baston uzandı bacak-

larına; neredeyse düşecekti. “Beni gölgeye götür delikanlı,” diye söylendi ihtiyar, aksi bir sesle. Kulübesi, tekerleklerin doğrultusunda itilince, “Oraya değil,” diye tepindi kırmızılı münecim ve dışarı çıktı; istediği yöne çevirdiler tekerlekleri.

İhtiyar, kulübesinin açık yanını hırsıyla örttü; başka bir duvarından küçük bir pencere açtı. Oradan öfkeyle baktı avluya.

Gölgede bıraktı ihtiyarı; gitti duvara yaslandı ve paralarını seyretti.

“Sağlam adamsın; utanmıyor musun dilenmeye?” Şişman bir adam duruyordu yanibaşında: “Bir iş verilse çalışmazsın.” Şişmanın yerde duran bavuluna baktı, iki eliyle tutup kaldırmağa çalıştı yükü; başaramadı. Sonra bir hamal gördü uzakta, becerikli. Onun gibi yaptı: Çömelerek sırtını bavula dayadı, sapı kavradı; olmadı. Şişman adamın da yardımıyla yüklendi sonunda.

Yolda, “İki buçuk liradan fazla vermem,” dedi ince sesiyile şişman. Yanyana yürüdüler. Rıhtıma yaklaşınca sırtındaki yüklerle birlikte yere çöktü. Bavul sahibi durdu ve bir süre karsısız kaldı; sonra uzattı parayı. Galiba ona biraz acınmıştı. Vapura da girebilirdi ayrı bir ücretle; fakat, hamallar örgütünün duvarını yaramadı. Sonra, vapur iskelesinin duvarında dilendi biraz. Yeniden yük taşıma ihtimali belirince caddeye doğru itildi. Biraz hırpalanmıştı, hafifçe sallanıyordu olduğu yerde. Onu, günün bu saatinde sarhoş olmakla suçlayanlar çıktı; gene de oldukça iyi iş yaptı. Sonra gene bavul, sandık filân (rıhtıma kadar). Onu sağlam sayanlarla sakat sananlar arasında gitti geldi. Belki daha çalışacaktı. Fakat, iyi giyimli bir bay, ona para vermek için tam elini cebine soktuğu sırada, yanlarından geçen bir kadının kucağındaki çocuk bu kılıksız adama bakarak ağlamağa başlayınca parayı beklemeden yürüdü; hemen karşı kaldırırma geçti.